

Mišel Pejver

TAMNA MATERIJA

Preveo
Nikola Zečević

■ Laguna ■

Naslov originala

Michelle Paver
DARK MATTER

Copyright © Michelle Paver 2010

Translation Copyright © 2011 za srpsko izdanje, LAGUNA

Emblton Grejndž
Kamberland

24. novembar 1947.

Dragi doktore Merčisone,

Oprostite zbog zakasnelog odgovora na pismo.

Siguran sam da ćete razumeti zašto ne nalazim nikakvo zadovoljstvo u odgovaranju na vaše pitanje. Da budem iskren, probudili ste bolna sećanja, koja već deset godina pokušavam da potisnem. Na toj ekspediciji je osakaćen jedan moj prijatelj, dok je drugog ona koštala života. To nije nešto čega želim da se prisećam.

Pomenuli ste da pripremate naučni rad o „fobičnim poremećajima“, pod čime ste verovatno mislili na neprirodne strahove. Bojim se da vam ne mogu reći ništa što bi vam pomoglo. Štaviše, ne shvatam kako bi „slučaj“

(kako ste ga vi nazvali) Džeka Milera mogao biti značajan za vaš rad.

U pismu ste priznali da znate veoma malo o Špicbergenu ili o bilo kom drugom delu oblasti koju često nazivamo Daleki sever. To nije neočekivano. Malo ko zna. Dozvolite mi onda da vas upitam kako mislite da shvatite šta se čoveku može desiti ako prežimi tamo. Šta se može desiti čoveku koji se bori protiv usamljenosti i praznine; da, čak i sa svim pogodnostima koje nam moderno doba obezbeđuje. Iznad svega, čoveku koji preživi beskrajnu tamu. A Džek je, sklopom nesrećnih okolnosti, tamo bio sam.

Mislim da nikada nećemo saznati istinu o dešavanjima u Gruhukenu. Ali znam dovoljno da verujem kako je to bilo nešto užasno. I šta god da je posredi, doktore Merčisonne, bilo je stvarno. Nije to bila posledica fobije. U vezi s time napomenuo bih da sam se, pre nego što sam se latio politike, godinama bavio naukom, te smatram da sam dvostruko pozvan da sudim o dokazima. Dodao bih još i da ne postoje sumnje u moje mentalno zdravlje, niti je iko probao da uključi moj „slučaj“ u svoju disertaciju.

Ne znam odakle vam podatak da je Džek Miler tokom ekspedicije vodio dnevnik, ali

u pravu ste. Mnogo puta sam ga video kako piše. Zadirivali smo ga zbog toga, a on je to prihvatao kao šalu mada nam nikada nije pokazao njegov sadržaj. Dnevnik bi nesumnjivo, kao što ste istakli, objasnio mnogo toga što se dogodilo; no izgubljen je, a Džeka ne mogu da pitam.

Stoga se plašim da vam ne mogu pomoći. Želim vam mnogo sreće u radu. Ipak, molim vas da mi se više ne obraćate.

Iskreno vaš,
Aldžernon Karlajl

PRVO POGLAVLJE

Dnevnik Džeka Milera

7. januar 1937.

.....

To je to, ne idem.

Ne mogu da provedem godinu dana na Arktiku s tom bagrom. Pozovu me na piće, a onda me kinje i prilično je jasno šta misle o srednjoškolcu s londonskom diplomom. Pisaću im sutra da im stavim do znanja gde da nabiju tu prokletu ekspediciju.

Kako su me samo gledali kada sam ušao u bar.

Pab je bio pored Stranda – ne baš moj uobičajen teren – ali pun dobrostojećih stručnjaka. Miris viskija i vazduh zagušljiv od dima skupocenih cigara. Čak je i šankerica bila za klasu bolja.

Njih četvorica su sedeli za stolom u čošku i gledali me kako se probijam do njih. Nosili su oksfordske vrećaste

pantalone i jakne od tvida, koje su imale onaj elegantno iznošen izgled kakav se dobija samo posle vikenda provedenih na selu. Ja, u ofucanim cipelama i u odelu *berton* od šest gvineja. Pogledao sam u pića na stolu i pomislio: „Bože, i ja ću morati da platim turu, a u džepu imam samo florin i tri penija.“

Pozdravili smo se i oni su se malo opustili kada su čuli da govorim uglavnom pravilno, da ne gutam slova; no ja sam bio toliko zauzet računanjem hoću li moći da platim piće da mi je trebalo malo vremena da shvatim ko je ko.

Aldži Karlajl je debeo i pegav, svetlih trepavica i plavoriđe kose; on je pre sledbenik nego vođa i oslanja se na pajtaše da mu kažu šta da misli. Hjugo Čarteris-Blek je mršav i tamnokos, s licem inkvizitora koji se raduje spaljivanju još jednog jeretika. Tedi Vintringam ima buljave oči a mislim da veruje kako su prodorne. Gas Balfor je plavokosi junak kao sa stranica *Dečaćkih novina*. Svi u svojim dvadesetim, ali željni da izgledaju starije: Karlajl i Čarteris-Blek imaju brkove, a Balfor i Vintringam drže lule u zubima.

Znao sam da nemam nikakve šanse, pa sam pomislio: „U majčinu sve, iskreno im reci: ponudi se, kao žrtveno jagnje (ako jagnje uopšte može da reži).“ I to sam i uradio. Srednja škola *Bekshil*, državna stipendija na Londonskom univerzitetu. Brza propast mojih snova da postanem fizičar, pa sedam godina na mestu službenika za izvoz u kompaniji *Maršal Giford*.

Primili su to u tišini, ali sam mogao da čujem kako im prolazi kroz glavu: „*Bekshil, kako tipično za srednju klasu; sve te kvazitjutorske zgrade pored mora. I Londonski univerzitet... nije baš Oksbridž,* zar ne?*“

Gas Balfor se raspitivao o kompaniji *Maršal Giford*, pa sam rekao: „Proizvode izuzetno kvalitetan kancelarijski materijal, izvoze svuda po svetu.“ Osetio sam kako crvenim. Gospode bože, Džek, zvučiš kao gospodin Puter.

A onda je Aldži Karlajl pitao da li se bavim lovom.

„Da“, odgovorio sam oštro. (Pa, *znam* da pucam, zahvaljujući matorom gospodinu Karvardejnu, penzionisanom okružnom činovniku iz malajskog protektorata, koji me je vodio na jug Engleske da lovimo zečeve, ali to nije pucanje na koje su oni navikli.)

Karlajl je nesumljivo mislio isto to jer je prilično skeptično upitao imam li svoje oružje.

„Službenu pušku“, rekao sam. „Ništa posebno, ali služi OK.“

Svi su se trgli na to, kao da nikada pre nisu čuli žargon.

Tedi Vintringam je pomenuo radio-operaterstvo i upitao umem li to da radim. Rekoh kako bi trebalo da umem posle šest godina večernje tehničke škole i završenog osnovnog i naprednog kursa; želeo sam nešto praktično kako bih ostao u dodiru s fizikom. (Još gospodina Putera. Prestani da trtljaš.)

* Oksbridž – kovanica od naziva univerziteta Oksford i Kembridž, ukazuje na viši društveni stalež. (Prim. prev.)

Vintringam se slabašno nasmejao mojoj nelagodnosti. „Nemam pojma šta ti to znači, stari. Ali rekoše mi da nam baš treba neko kao ti.“

Uputio sam mu veseo osmeh i zamislio kako mu ranije pomenutom puškom pravim rupu u grudima.

Doduše, mora da mi osmeh nije bio baš toliko veseo jer je Gas Balfor – uvaženi Ogastus Balfor – osetio kako je razgovor počeo da skreće s koloseka, te je stao da mi priča o ekspediciji.

„Imamo dva cilja“, počeo je zaneto i izgledao kao dečački junak više nego ikad. „Prvi, da istražimo živi svet Dalekog severa, geologiju i dinamiku kretanja leda. U tu svrhu ćemo podići jedan logor na obali i drugi na samom ledu – zbog čega će nam trebati pseća zaprega. Drugi, mnogo važniji cilj, biće meteorološko nadgledanje i slanje očitanih podataka Državnoj meteorološkoj službi tri puta dnevno narednih godinu dana. Zato smo dobili pomoć od Admiraliteta i Ministarstva rata. Oni misle da će ti podaci biti korisni ako – pa, ako ponovo dođe do rata.“

Nastupila je još jedna neprijatna pauza i video sam kako se nadaju da razgovor neće skrenuti na raspravu o Španiji i neutralnosti Holandije i Belgije.

Promenio sam temu i ostavio se svetske politike: „I sve to nameravate da postignete sa samo petoricom ljudi?“

Ovo je izazvalo oštre poglede ostalih, mada je Gas Balfor to primio kao šalu. „Znam da dosta tražimo. Ali, vidiš, razmišljali smo o tome. Plan je sledeći: Aldži će biti glavni lovac, gonič pasa i geolog. Tedi je fotograf i

bolničar. Hjugo je glaciolog, i on je glavni dok smo na ledu. Svi ćemo se posvetiti meteorologiji. Ja ću biti biolog i, hm, vođa ekspedicije. A ti ćeš biti...“, prekinuo je i gromoglasno se nasmejao. „Oprosti, mi se *nadamo* da ćeš ti biti naš čovek za vezu.“

Činilo se da je mu je iskreno stalo da me pridobije i bio sam polaskan time. Onda je Hjugo Čarteris-Blek, inkvizitor, sve pokvario zapitavši zašto želim da idem s njima i da li sam svestan u šta se upuštam.

„Shvataš li kakva će to biti zima?“, upitao me je, ne skidajući ugljenocrni pogled s mene. „Četiri meseca tame. Misliš li da se možeš izboriti s tim?“

Zaškrgutao sam zubima i rekao mu da baš zbog toga i želim da idem: zbog izazova.

O, to im se dopalo. Pretpostavljam da se tome naučiš u državnoj školi. Bilo mi je drago što im nisam kazao pravi razlog. Prestravili bi se kada bi čuli da sam očajan.

Više nisam mogao izbeći da častim turu. Po pola litra piva za Aldžija Karlajla, Tedija Vintringama i Hjuđa Čarteris-Bleka (po sedam penija svako) i četvrt za mene (to je još tri i po penija). Već sam mislio da neću uspeti da pokrijem kada je Gas Balfor rekao: „Ništa za mene.“ Bio je vrlo uverljiv, mada sam video da je pokušavao da mi pomogne. To me je postidelo.

Posle toga je neko vreme sve bilo u redu. Cugali smo pića, a onda je Gas Balfor pogledao u ostale, klimnuo glavom i rekao mi: „Pa, Mileru. Da li bi želeo da se priključiš našoj ekspediciji?“

Malko sam se zagrcnuo. „Uhm, da“, rekao sam. „Da, hoću.“

Ostali su izgledali kao da im je laknulo, a Gas Balfor je bio potpuno oduševljen. Nije prestajao da me tapše po leđima i da mi govori: „Odlično odrađeno, odlično odrađeno!“ Mislim da se nije pretvarao.

Ugovorili smo sledeći sastanak, pa sam se pozdravio i krenuo prema vratima. U poslednjem trenutku bacio sam pogled preko ramena – i video izraz lica Tedija Vintringama i pomireno sleganje ramena Aldžija Karlajla. *Nije baš majstor, al' moraće da posluži.*

Glupo je biti toliko besan. Poželeo sam da se vratim i zabijem im umišljene njuške u ono precenjeno piće. Zna li šta znači biti siromašan? Skrivati rukave, pokrivati rupe na čarapama? Znati da smrdiš zato što ne možeš priuštiti više od jednog kupanja nedeljno? Zar mislite da se to meni sviđa?

Tada sam shvatio da je beznadežno. Ne mogu da učestvujem u njihovoj ekspediciji. Ako ne mogu da ih trpim nekoliko sati, kako ću celu godinu? Na kraju bih ubio nekoga.

Kasnije
.....

Džek, šta to, koji moj, radiš? Šta, koji moj, radiš?

Dok sam se vraćao kući, užasna magla se spustila na obalu. Autobusi i taksiji su prolazili uz prigušenu viku prodavaca novina. Ulične lampe bile su samo mutna žućkasta

jezera i nisu osvetljavale ništa. Bože, mrzim maglu. Ukus koji ostavlja u grlu, poput žuči.

Na pločniku se skupila gomila, pa sam zastao. Gledali su kako izvlače telo iz reke. Neko je rekao da je to sigurno još jedan nesrećnik koji nije mogao da pronađe posao.

Naslonio sam se na ogradu i video na brodiću tri čoveka kako izvlače zamotuljak natopljene odeće na palubu. Spazio sam mokru okruglu glavu i nadlakticu koju su ostve rascepile. Meso je bilo grubo i sivo, poput iscepane gume.

Već sam viđao mrtva tela, pa nisam bio užasnut. Bio sam radoznao. I dok sam gledao u crnu vodu, pitao sam se koliko je drugih skončalo u njoj i zašto nema više duhova?

Pomislio bi čovek da će taj susret sa smrtnošću ostaviti snažan utisak na mene, ali nije. Još sam ključao kada sam stigao do stajališta podzemne železnice. Bio sam toliko besan da sam promašio stanicu i morao da izađem kod Mordena pa da se vratim do Tutinga.

Magla je bila gušća u Tutingu. Kao i uvek. Dok sam se verao uz ulicu, osećao sam se kao poslednji živi čovek.

Stepenice koje su vodile do trećeg sprata smrdjele su na kuvani kupus i *Džejesovu* tečnost za čišćenje. Bilo je toliko hladno da sam video sopstveni dah.

U mojoj sobi nije bilo ništa bolje, ali bes me je grejao. Zgrabio sam dnevnik i počeo da škrabam iz sve snage. U majčinu svi, ne idem.

To je bilo pre nekog vremena.

U sobi je bilo veoma hladno. Mlaz plina je bacao vodenkasti odsjaj, koji bi se poremetio kad god bi tramvaj

protutnjao. Nemam uglja, samo dve cigarete i dva i po penija do sledeće plate. Toliko sam gladan da je stomak odustao od gundanja jer zna da nema svrhe.

Sedim na krevetu u jakni. Miriše na maglu. I na put kojim idem dva puta dnevno, šest dana u nedelji, i tako sedam godina sa ostalim sivim ljudima. I na kompaniju *Maršal Giford*, gde me zovu fakultetlija zato što imam diplomu i gde za tri funte nedeljno po dokumentima pratim pošiljke što odlaze na mesta koja ja nikada neću videti.

Imam dvadeset osam godina i mrzim svoj život. Nikada nisam imao ni snage ni vremena da smislim kako da ga promenim. Nedeljom se motam po muzeju da se ugrejem, ili se zadubim u neku knjigu iz biblioteke, ili se pak igram radiom. A ponedeljak mi uvek visi nad glavom. I stalno sam u panici jer znam da ništa ne postižem, samo se održavam u životu.

Iznad kamina visi slika po imenu *Polarni krajolik*, koju sam isekao iz *Ilustrovanih londonskih novina*. Na njoj su nepregledna zemlja pokrivena snegom i crno more istačkano ledenim bregovima. Šator, saonice i nekoliko haskija. Dva čoveka u opremi *šeklton* stoje iznad leša belog medveda.

Ta slika je stara devet godina. Pre devet godina sam je isekao i okačio iznad kamina. Bio sam na drugoj godini studija i još imao snove. Želeo sam da budem naučnik, da idem na ekspedicije, da otkrivam poreklo univerzuma. Ili tajne atoma. Nisam bio baš siguran šta.

Tada mi je sinulo: u tom trenutku, dok sam buljio u *Polarni krajolik*. Setio sam se tela u reci i rekao sebi: „Džek,

ti si *budala*. Ovo je jedina prilika koju ćeš ikada imati. Ako je odbiješ, čemu živeti dalje? Još godinu dana u kompaniji *Maršal Giford* i tebe će izvlačiti iz Temze.“

Pet je ujutru i mlekarska kolica tandrču ispod prozora. Bio sam budan cele noći i osećam se predivno. Hladno mi je, gladan sam i vrti mi se u glavi. Ipak, osećam se sjajno.

Stalno vidim lice matorog Giforda. „Ali, Mileru, ovo je ludost. Za nekoliko godina mogao bi da postaneš nadzornik izvoza!“

U pravu je, jeste ludost. Odbaciti siguran posao u ovo vreme? I to posao koji nije opasan. Dođe li do rata, izuzeli bi me iz vojske.

Ne mogu sada da mislim o tome. Dok se vratim, verovatno će i *biti* rata, pa mogu da idem da se borim. A ako ga ne bude, ići ću u Španiju da ratujem.

Čudno je to. Mislim da se rat bliži, a ne mogu da se nateram da išta osećam povodom toga. Osećam samo olakšanje što ga otac nije doživeo. Nikada neće saznati da se uzalud borio u *ratu koji će okončati sve ratove*.*

Kao što rekoh, ne čini se *stvarnim*. Pobeći ću od svog života na godinu dana. Videću ponoćno sunce, polarne medvede i foke kako se suljaju s ledenih bregova u zelenu vodu. Idem na Arktik.

Za šest meseci isplovljavamo za Norvešku. Celu noć sam proveo praveći planove. Računao sam kad najranije

* Engl.: *War to end all wars* – često upotrebljavan izraz za Prvi svetski rat. (Prim. prev.)

mogu da dam otkaz i da ipak preživim do jula. Pregledao sam cenovnik vojske i mornarice i obeležavao opremu. Sastavio sam plan fizičkih priprema i spisak knjiga za čitanje jer sam shvatio da zapravo ne znam baš mnogo o Špicbergenu. Samo da je to grupa ostrva na pola puta između Norveške i Severnog pola, malo veća od Irske i uglavnom prekrivena ledom.

Kada sam počeo da pišem ovaj dnevnik, bio sam ubeđen da neću ići na ekspediciju. Sada pišem zato što moram da zabeležim tačan trenutak kada sam odlučio da krenem. Telo u reci. Da nije bilo tog mučenika, nikada ne bih pošao.

Stoga ti hvala, bezimeni lešu, i nadam se da si našao mir, gde god da si.

Idem na Arktik.

Na slici iznad kamina, nešto sam tek sad primetio. Tu je foka u prvom planu. Sve ove godine mislio sam da je posredni talas, a to je u stvari foka. Vidim joj oblu mokru glavu kako izranja iz vode. Gleda me.

Mislím da je to dobar znak.

DRUGO POGHLAVLJE

24. jul, hotel Grand, Tromse, severna Norveška
.....

Nisam želeo ništa više da pišem dok ne stignemo u Norvešku, da ne izazivam sudbinu. Bio sam siguran da će se desiti nešto što će osujetiti ekspediciju. Gotovo da jeste.

Dva dana pre zakazanog polaska, umro je otac Tedija Vintringama. Ostavio je vilu u Saseksu, „nešto seoskog gazdinstva“, zamršeno novčano stanje i nekoliko poverenika. Naslednik je bio „užasno potresen“ (zbog ekspedicije, ne zbog oca), ali, iako se osećao „potpuno grozno“ povodom toga, prosto bi bilo krajnje neprimereno da bude odsutan godinu dana, pa je morao da odustane.

Ostali su pričali o otkazivanju. Da li bi bilo „odgovorno“ krenuti bez bolničara? Jedva sam se obuzdavao. U majčinu s „odgovornim“; mladi smo, snažni. Uzgred,

ako se neko razboli, imamo doktora u Longjirbijenu – a to je, šta, dva dana od logora.

Ispostavilo se da se Hjugo i Gas slažu sa mnom jer, kada smo glasali, samo je svinjčuga Aldži bio protiv. A pošto je on poslednja osoba koja bi rizikovala da se sukobi, povukao se čim je shvatio da je u manjini.

Nakon toga otišao sam u sobu i povratio. Onda sam izvadio mapu Špicbergena. Na mapi je bio nazvan Svalbard, jer mu je to bilo novo ime, ali svi su koristili staro, koje je ujedno bilo i ime najvećeg ostrva. Onamo smo krenuli. Crvenim sam obeležio naš logor. Tamo, u dalekom severoistočnom uglu, na vrhu tog rta. Gruhuken. Gru-huken. Mislim da huken znači kuka. Nisam siguran šta Gru znači.

Tamo nema ničega. Samo ime na mapi. Sviđa mi se to. Sviđa mi se i to što nijedna od tri prethodne ekspedicije nikada nije logorovala tu. Želim da bude naše.

Svi su bili nervozni dok smo putovali vozom ka Njukaslju. Brdo srdačnih šala s univerziteta, koje ja nisam razumevao. Gas je pokušao da mi objasni, ali sam se zbog toga još više osećao kao da im ne pripadam. Na kraju je odustao, a ja sam nastavio da gledam kroz prozor.

Imali smo tešku plovidbu poštanskom barkom do Bergena, pa duž norveške obale, a Aldži i Hjugo su patili od morske bolesti. Hjugo je uredno povraćao, kao mačka, dok je debeli Aldži prskao svuda po prtljagu. Gas je brisao za njim bez reči; očigledno su bili najbolji prijatelji još od obdaništa. Hvala bogu što imam stomak od čelika, tako da barem ne brinem da će mi pozliti. Ipak, svake noći sam sanjao kako

sam opet u kompaniji *Maršal Giford*, a jutrom sam se budio sav u znoju, ponavljajući sebi da to nije stvarno.

A sada smo u Tromseu. Tromse, odakle se Amundsen otisnuo u svom letećem brodu pre devet godina i nikada ga više niko nije video. Tromse: četiri stotine pedeset kilometara daleko od arktičkog kruga. Moj prvi susret s ponoćnim suncem.

Samo što ga nema. Blaga, sveprožimajuća izmaglica nije se dizala već danima. Tromse je lep ribarski gradić: drvene kuće ofarbane u crveno, žuto i plavo, kao dečje kockice, a kažu mi da se iza nalaze prelepe snežne planine. Ne bih znao jer ih nikada nisam video.

Nije me ni briga. Sviđa mi se sve vezano za ovo mesto, zato što nije London. Zato što sam slobodan. Dopadaju mi se otmenost galebova i more koje udara o zidove luke. Volim slani vazduh i miris katrana. Iznad svega, volim nežno, vodenasto, neprekidno svetlo. Hjugo kaže da katolička crkva ovako verovatno zamišlja čistište, i možda je u pravu. Nema zore ni sumraka. Vreme nema nikakav smisao. Napustili smo stvaran svet i ušli u zemlju snova.

Naravno, galebovi kriče i danju i noću pošto ne primećuju razliku, ali mi čak ni to ne smeta. Pišem ovo sa zavesama razmaknutim ka čudnoj, bisernoj „noći“ koja to i nije. Ne mogu da spavam. Ekspedicija je stvarna. Sve što radimo, *sve*, samo je čini još stvarnijom.

Bio sam u pravu da je Gas dečački junak. Nema on tu jaku vilicu i te jasne plave oči bez razloga; ozbiljno je shvatao ulogu vođe ekspedicije. Zanimljivo je da mi to ne

smeta; možda zato što osećam da mu ekspedicija znači gotovo koliko i meni.

Pre nekoliko meseci angažovao je britanskog vicekonzula da nas zastupa. Zove se Armstrong i baš se bacio na posao. Unajmio je brod koji će nas prevesti do Gruhukena. Kupio je ugalj, čamce i građevinski materijal za kolibu, te sredio da ih ostave na obali kako bismo ih mi pokupili kasnije. Pribavio nam je i saonice, zapregu pasa i dozvolu od norveške vlade da prezimimo. Čak nam je rezervisao i sobe u hotelu *Grand* – koji *jeste* grandiozan.

Ohrabrivao nas je i da porazgovaramo s kapetanom, gospodinom Eriksonom, koji nije želeo da ide u Gruhukenu. On je izgleda mislio da to nije pravo mesto za logor. Zadovoljstvo mi je da primetim kako niko od nas nije raspoložen da o tome raspravlja s gospodinom Eriksonom, neka hvala, i Gas mu je to tiho i objasnio. Odabrali smo Gruhukenu nakon nedelja provedenih nad izveštajima s prethodnih ekspedicija. Nije na nekom norveškom moreplovcu da nam se meša u planove. Dokle god nas tamo doveze do avgusta, kako bismo postavili drugi logor pre zime, smatraćemo da je obavio posao.

26. jul
.....

Zastrašujuće je koliko para trošimo!

U Londonu je Hjugo imao zadatak da izbunari sredstva i mora mu se priznati da je obavio dobar posao. On ima

gotovo advokatsku moć ubeđivanja, tako da je dobio popuste u firmama koje su se nadale menicama i ubedio je ljude iz Ministarstva rata da nam ustupe besplatno radio-stanicu za mene. Sve ostalo se pribavlja pomoću sredstava iz fonda ekspedicije, koji se sastojao od donacija *Univerzitetskog istraživačkog kluba*, *Kraljevskog geografskog društva* i „pojedinačnih dobrotvora“ (ja se kladim na tetke); sve ukupno: tri hiljade funti. Gas je rekao kako bi trebalo da budemo štedljivi, pa zato većinu stvari kupujemo u Norveškoj jer je tamo mnogo jeftinije; ali biti štedljiv njemu ne znači isto što i meni.

U Njukaslju smo kupili ono što u Norveškoj ne bismo našli: jaja u prahu, čokolade *fraj* i – pošto je Norveška „suva“ – piće, duvan i cigarete. Tada sam shvatio da bogati imaju drugačije prioritete. Karte treće klase do Norveške; zatim sanduk oksfordske marmelade i dve boce šampanjca, da imamo za Božić.

U Tromseu smo se ponašali kao dečurlija puštena u prodavnicu slatkiša. Brda džema, čaja, kafe, brašna, sušenog povrća, putera (*ne* margarina; mislim da ga ostali nikada nisu ni probali) i nekoliko sanduka nečega što se zove „pemikan“, što je slično konzerviranom mesu: kvalitetnije za nas, manje kvalitetno za pse.

A tek naša oprema! Dugačke svilene potkošulje (*svilene!*), vunene dokolenice, rukavice, šalovi i džemperi; kaputi *kepok*, somotske i vodootporne pantalone *šeklton*; anoraci (vindjakne s kapuljačom), gumene čizme, zaštitne rukavice od konjske kože i vunene potkape s okovratnikom. Za

najhladnije vreme poneli smo *Lapsove* kožne čizme, dobro uštavljene i povijene kod prstiju. Treba ih kupiti prevelike da bi se napunile slamom kad za to dođe vreme.

Hjugo je nagovorio prodavca da nas slika u zimskoj opremi. Izgledamo kao pravi istraživači. Aldži je okrugao poput Eskima; Hjugo i ja smo obojica tamnokosi i mršavi, kao da smo mesecima gladovali; a Gas bi mogao da prođe kao Skandinavac, možda kao Amundsenov mlađi brat.

Ali tek kada smo kupili ostatak opreme, postalo mi je jasno sa čim sve treba da se nosimo. Šatori, vreće za spavanje, municija, *kože irvasa* (kao podloške, očigledno). Iznad svega, zavidna gomila parafinskih, rudarskih i baterijskih lampi. Teško je poverovati sada, u ovom beskrajnom danu, ali doći će trenutak kada će biti beskrajna noć. Od razmišljanja o tome čudno mi podrhtava u stomaku. U neku ruku, jedva čekam. Želim da vidim hoću li izdržati.

Nije da će nam biti teško u Gruhukenu. Imamo pun sanduk knjiga i gramofon, pa čak i porcelanski servis *rojal dolton*, koji nam je poklonila Aldžijeva mama. Ponekad poželim da ne bude baš toliko lako. Kao da ćemo se pretvarati da smo na Arktiku. Kao da nije autentično.

Kad smo kod autentičnosti, ujutru ćemo se na našem brodu *Isbjernu* pridružiti kapetanu, gospodinu Eriksonu. On je očvrslu mornar i traper koji je desetak puta prezimio na Špicbergenu. Nikada nisam upoznao nekog traperu, ali sam čitao o njima i poznata su mi dela Džeka Londona. I oni su autentični. Bore se protiv vremenskih prilika, love

foke i polarne medvede. U Norveškoj ljudi ih smatraju „pravim lovcima“. Sve me to pomalo obeshrabruje.

Knjige kažu da je zlatno doba traperu bilo kada je Špicbergen bio ničija zemlja. Još ne mogu to da prežalim. Da, do pre nekoliko godina divljina ne tako daleko od Evrope nije pripadala *nikome*: čovek je mogao doslovno zabosti zastavicu gde god poželi i nije morao ni od koga tražiti dozvolu. To zvuči divno. A onda je došla 1925. godina, kada su ostrva pripala Norveškoj.

Kakve samo priče kruže o tim vremenima! Napadi medveda. Smrtonosne nesreće na ledu. Ljudi koji su poludeli od tame i usamljenosti, ubijali jedni druge, izvršavali samoubistva.

Čak postoji i naziv za to. *Rar*. Armstrong to odbacuje, govoreći samo o „čudnosti“ koja napada neke ljude kada prezime na Arktiku. Kaže da su posredi tek neobične navike, kao što je skupljanje šibica ili opsesivno obilaženje prodavnica. Ipak, iz knjiga znam da je mnogo gore od toga.

Pričaju i o nečemu što zovu *Ishave kaler*, što je izgleda ekstreman oblik *rara*. To znači „zov Arktika“. To je kada traper iz čista mira odšeta preko litice.

Jednom, ne tako davno, pronašli su na Barenčovom ostrvu četiri čoveka koja su umrla od gladi uprkos tome što su imali municije i savršeno ispravnog oružja. Čovek koji je napisao knjigu kaže da su bili suviše uplašeni da izađu iz kolibe – *iz straha od mrtvila napolju*. Dobra je to priča. Ali kako bi mogao znati?

Rar. Ishave kaler. Učmalost i klaustrofobija. Nategnutost živaca. Mogu da shvatim zašto se to dešavalo ranije, kada su ljudi bivali potpuno odsečeni, ali sada je drugačije. Imaćemo gramofon i radio.

A možda je, na kraju krajeva, tako i najbolje. Mislim, u poređenju s traperima mi smo amateri. Aldži je jedini ikada bio na Arktiku, a i to samo na šest nedelja provedenih u lovu na Grenlandu. Nema razloga da uzimamo prevelik zalogaj.

27. jul, *Isbjern, negde na Norveškom moru*

Pišem ovo u svojoj kabini. *Svojoj kabini.* U redu, smrdi na fokinu mast i jedva je malo veća od mrtvačkog sanduka. Ali ipak. *Isbjern* je divan, veseo brodić, baš kako sam zamišljao brod u *Mobiju Diku* – samo s dizel-motorom od pedeset konjskih snaga, koji riga mastan crn dim. Uvek precizni Hjugo rekao je da je to tridesetmetarska šalupa za lov na foke (šta god to značilo), a da je osmatračnica, koja se nalazi na tri četvrtine puta do vrha jarbola, odlika pravog fokolovca. Brod je unutra uglavnom skladište, sa četiri kabinice pored malog salona (ja sam u jednoj od njih). Ne znam gde posada spava, niti koliko ih ima, jer ih ne razlikujem. Svi su sjajni nordijski tipovi sa zavidnim bradama i iznenađujuće čistim kombinezonima.

Začudo, oni ne smrde na fokinu mast, za razliku od svega ostalog. Užegli miris se uvukao u drvenariju. Oseća

se u vodi za piće. Hjugo i Aldži su već pozeleneli, a i meni je pomalo muka.

Nekako smo sve uneli na brod a da posada nije ispustila nijednu kutiju s radio-opremom. Hvala bogu, bezbedno su stavljene u skladište, a ne na palubu s kućicama.

Prokleti psi. Znam da nam trebaju zbog logora na polu, ali bih voleo da nije tako. Ako je verovati Aldžiju (našem samozvanom lovcu i goniču pasa), eskimski haskiji su najžilaviji i najotporniji na hladnoću, zbog čega smo ih i dovezli čak s Grenlanda. Osam zveri: prljavih i previše uzbuđenih nakon devet nedelja koje su proveli natrpani po skladištima raznih brodova.

Za više staleže psi su svetinja, pa stoga Gas, Hjugo i Aldži obožavaju naše. Kažu mi da su „zaista veoma družljubivi“ i da su oduševljeno pozdravili svoje nove gospodare. Ne bih znao, nisam bio tu. Ne volim pse i oni ne vole mene.

Gas tvrdi da će me ova gomila na kraju osvojiti, ali ne bih se kladio u to. Izgledaju kao čopor vukova. Ofucani, sa zubima koji mogu da pregrizu tiganj i uznemirujuće ledenoplavim očima. Lukavi su, takođe. Dok ih je posada tovarila na brod, jedan je uspeo da šapom skine rezu na sanduku i pobegne. Nakon žestoke jurnjave po doku, upao je u luku, gde je plivao ukруг dok ga nisu spasli. Aldži kaže da se haskiji plaše jedino vode. Pa onda nije trebalo da upadne u nju, zar ne?

Pretpostavljao sam da će biti u skladištu, no ostali su zaključili kako bi to bilo okrutno, te su ih pustili na palubu:

bili su sklopčani u konopcima ili su se šunjali između sanduka. Ne raduje me narednih pet dana provlačenja kroz tu gužvu očnjaka.

Negde sam pročitao da ako gonič padne ispred pasa, oni ga pojedu živog. Aldži kaže da je to budalaština. Ali kako može biti siguran?

Isti dan, kasnije
.....

Još me muči ono što se desilo, pa ću probati da pojasnim.

Kapetana nismo mnogo viđali dok nam se nije pridružio za večerom, tako da smo od samog početka bili malo zastrašeni. Izgleda kao viking: oštre sive oči i gusta brada. Stisak ruke mu je kao mengele i zove me profesore. Sve nas zove profesore. Ne znam ruga li nam se ili ne.

Nas četvorica smo sedeli kao školarci koji večeraju s direktorom škole. Salon je bio pretrpan, topao i smrdljiv, uz neprestano bubnjanje motora, ali iznenađujuće čist. Večera se sastojala od ukusnog ribljeg gulaša, s kafom kako je Norvežani vole: surovo jakom, bez tričarija kao što su šećer ili mleko.

Kapetan Erikson je svakako prava muškarčina. Verovatno dosta pije kad ga upoznaš i ima bogatu zbirku bezobraznih viceva. Ali sviđa mi se. I poštujem ga. Rodio se siromašan. Ne siromašan kao pripadnici srednje klase, nego istinski, mučno, ruralno siromašan. Bavio se lovom na foke od svoje jedanaeste godine, izborio se da postane

kapetan i suvlasnik *Isbjerna*. Služi mu na čast što se prema nama ne ponaša sa zavišću ili prezirom, već prosto kao prema bogatim mladim „*jentlmenima*“ čija je zagonetna želja da provedu godinu dana u divljini, izučavajući vremenske prilike.

Gruhuken je pomenut samo jednom, a učinio je to Gas, vođa ekspedicije. „Pa, gospodine Eriksone“, rekao je pred kraj obroka, „oduševljeni smo što će nam vaš divni brod biti dom na putu za Gruhuken.“ Ton mu je bio ljubazan ali čvrst, a poruka jasna. *Mi idemo u Gruhuken i ne želimo nikakvu raspravu s vama.*

Norvežaninov osmeh je izbledeo, ali on nije prihvatio izazov. Spustio je pogled i protrljao usnu palcem. „Dobar je to brod, *ja*. Nadam se da će vam se dopasti.“

Razmenio sam poglede sa ostalima, a Gas je zadovoljno klimnuo glavom. Dobro je. To je sređeno.

Ali kasnije, dok su ostali pričali, uhvatio sam gospodina Eriksona kako ih posmatra. Lice mu je bilo smrtno ozbiljno. Onda mu je pogled dolutao do mene. Nasmehio sam se. Nije mi uzvratilo.

Kakav god da mu je problem stvarao Gruhuken, drago mi je što to nije podelio s nama jer ne želim da ga čujem. Ne želim da se išta ispreči našim planovima.

Nameravao sam da pitam kapetana uz cigare (Hjugov diplomatski način probijanja leda) kako izgleda prezimiti u divljini, ali naprosto nisam mogao. Isto to sam osetio kao dečak kad sam pozeleo da pitam oca o Velikom ratu. Nisam

mogao tada i ne mogu ni sada, možda zato što osećam da ne bi ništa pomoglo; da mi ne bi rekao ono što želim da znam.

Srećom, debeli Aldži nije bio ni izbliza tako uviđavan. Samo je uleteo poput velikog riđeg labradora i pitao. Na moje iznenađenje, gospodin Erikson se spremno otvorio. Ili se barem tako činilo. Ali sam primetio da su mu priče uvek o nekom drugom, nikada o njemu samom.

Najbolja je bila o traperu koji je provodio zimu sa sapunikom u kućici na obali Severoistočne zemlje. Otprilike polovinom „tamnog doba“, kako se gospodin Erikson izrazio, drugi čovek se razboleo i umro. Traper nije mogao da ga sahrani jer je zemlja bila smrznuta, a nije mogao da napravi ni humku, plašeći se napada medveda. Stoga ga je ostavio u kućici. Dva meseca s lešom. Kada je došlo proleće, spasao ga je brod koji je bio u prolazu.

Kada je gospodin Erikson završio, nastupila je tišina puna poštovanja. „Kada su ga našli“, upitao sam na kraju, „je l' bio – mislim preživeli – je l' bio dobro?“

„Ja, naravno.“ Ton gospodina Eriksona beše oštar.

„Ali dva meseca... Kako je uspeo?“

„Pevao je pesme. Čitao Bibliju.“ Presreo je moj pogled i zakikotao se. „Ne poludi baš svako, profesore.“

Porumeneo sam. „Samo sam mislio da je sigurno bilo teško.“

„Teško. Ja.“ Izgovorio je to na skandinavski način, uvlačeći vazduh, tako da je, začudo, zvučalo kao uzdah.

„Ali mene zanima“, reče Hjugo dok se naginjao napred i prikivao Norvežanina svojim tamnim, inkvizitorskim

pogledom, „zašto? Zašto stavljati sebe u takav položaj kada su rizici ogromni, a nagrada neizvesna?“

Erikson je slegnuo ramenima. „Neki ljudi su siromašni. Neki imaju problema. Neki žele poštovanje.“

„A vi?“, upitao sam. „Zašto vi to radite?“

Obrve su mu se nabrale. „Ah, ne znam. Na velikom prostranstvu čovek može da diše punim plućima.“

Gas je klimnuo glavom. „A pretpostavljam da je bilo još bolje dok nije pripadala nikome.“

„Ničija zemlja“, rekao sam. Pitao sam gospodina Eriksona da li mu nedostaje to vreme.

I onda se to dogodilo. Norvežanin je zastao sa šoljom na pola puta do usana i pogledao me. Sav se ukrutio. Male oči su mu postale bezizražajne. Bilo je neprijatno. Svi smo to primetili, čak i Aldži.

Uznemireno sam se pitao da li je kapetan ljut. Jasno sam osećao kako je sumnjao da imam skrivenu svrhu.

„Samo sam mislio na slobodu“, dodao sam brzo. „Da možete ići kud god poželite. Da radite šta god poželite. To – mora da je bilo divno?“

Gospodin Erikson je spustio pogled. Odmahnuo je glavom. „Ne.“

Neprijatna tišina.

Onda je Hjugo skrenuo razgovor i nedugo zatim gospodin Erikson je odložio šolju i otišao na komandni most.

Opisao sam ovo do detalja zato što pokušavam da ga shvatim. Sviđa mi se kapetan. Poslednje što želim jeste da ga uvredim. Ipak, da me ubiješ ne znam kako sam to uradio.

Jesam li dotakao bolnu žicu? Ili on samo misli da smo budale: ljudi mladi „jentlmeni“ koji su zagrizli više nego što mogu da progutaju? Možda je zato ispričavao priču o traperu. Možda je to bilo upozorenje.

Ali mi *nismo* nepripremljeni i *nismo* zagrizli više nego što možemo da progutamo.

I koliko god priča da ispriča, ne plašim se onoga što nas čeka u Gruhukenu. Radujem mu se.

TREĆE POGLAVLJE

29. jul, Barenčovo more

Sad znam da sam zaista na Arktiku.

Ovom jutru su prethodila dva kišna dana praćena maglom. Utopljavali smo se i izlazili na palubu, ali odatle se nije videlo ništa osim sivog neba koje se spajalo sa sivim morem. Ni gospodina Eriksona nije bilo ni od korova. Posle večere one prve noći uglavnom je obedovao u svojoj kabini, a na palubi se činilo da je zauzet. More je bilo mirno, s blagim talasima, i Hjužo i Aldži su se navikli na njega. Privikli smo se i na miris masti, i nikome nije pozlilo; svi smo bili pomalo pokunjeni.

A sada – led.

Po rečima gospodina Eriksona, to je pojas plutajućeg leda širok nekoliko kilometara i nema razloga za brigu;